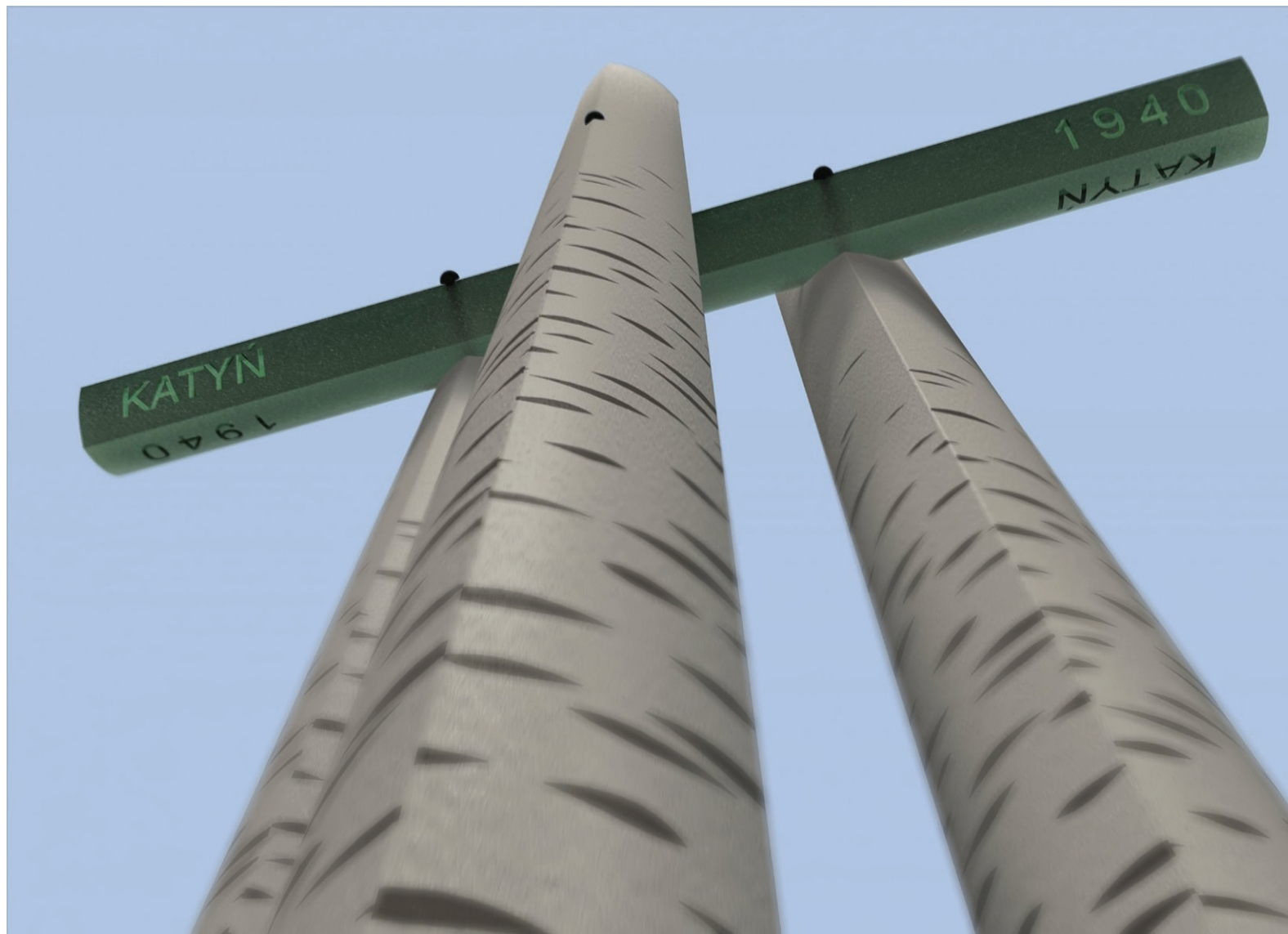

Emlékmű a Katyńban kivégzett Lengyel mártírok emlékére

Tartalomjegyzék:

- I. A park és környezete
- II. A katyni mártírok parkja
 - II/1. Jelenlegi állapot
 - II/2. Az emlékmű környezetének kialakítása
- III. Műleírás - Emlékmű a Katynban kivégzett Lengyel katonák emlékére
 - III/1. Ideológiai program
 - III/2. Konceptió, formai kialakítás
- IV. Szakmai jegyzet
 - IV/1. Az emlékművön alkalmazott anyagok
 - IV/2. Az emlékmű motívumai
 - IV/3. Növényalkalmazási koncepció
- V. Képanyag

I. A park és környezete

Helyrajzi adatok, fekvés, tájolás:

A helyszín Budapest közigazgatási határain belül, a III. kerület, Nagyszombat utca, Szőlő utca, Bécsi út találkozásánál található parkosított közterület. Helyrajzi száma: 14723/2. A parkot északi oldalról egy gimnázium, kelet-északkelet felől római kori amfiteátrum épületmaradványainak tömbje, délről, illetve délnyugatról forgalmas úthálózat (Nagyszombat utca, Bécsi út kereszteződése), nyugati oldalról pedig kereskedelmi célú épületek övezik. Budapest budai oldalának változatos domborzatához képest a park összessége elenyésző szintváltású terület. Környezetében sokféle típusú, korstílusú épület található, mely vegyes képet ad a kijelölt területnek.

II. A Katyíni mártírok parkja

II/1. Jelenlegi állapot

Növényzet – Az általánosan jellemző városi környezethez képest a park jelentős zöldfelülettel és gazdag növényzettel rendelkezik. A növényzet állapota azonban már kifogásolható, több fa kezd kiszáradni és némelyiknek a törzse sérült. Ilyen károsodások a növényzetben a hánccsérülések, felkopaszodások, egyéb növényi betegségek. Fák városi környezetbe telepítése körülményes és költséges eljárás, így a térátalakításnál a már meglévő, ép fák védelme és kezelése a cél. Az emlékmű semmiképpen nem alakítható ki a jelenleg meglévő zöldfelületi arány kárára.

Úthálózat – A park területén nagyjából 3 gyalogos közlekedési vonal van. A park úthálózatának kialakítása elavult, előnytelen: a sétány mosott kavicsos burkolata az útmederből több helyen kifolyt. A park pázsítja több helyen foltokban kikopott, a növényzet ritkult és károsodott, ezen kívül a talajszint is egyenetlen, ami a karbantartást nehezíti. A zöld területen meglévő padok elhelyezése rendszertelen, jelenlegi állapotuk jó, azonban a jövőbeli átalakítási tervekben nehezen alkalmazható. A park területe jól tagolt, téradottságai és a zöldfelület arányai megfelelőek.

II/2. Az emlékmű környezetének kialakítása

A park területén belül az emlékmű elhelyezését több szempont is indokolja: jó megközelíthetőség, központi elhelyezkedés, teresedés, ráláthatóság, kedvező kompozíciós lehetőségek, ideális tájolás. Az emlékhely egy külső és egy belső térrészből áll. A belső térrész a hármaskereszt lesüllyesztett befogadó alapsíkja. A téralakítás emlékhelyhez méltó kiképzést igényel, így az elmélyített terület a megemlékezés helyeként elkülönül a parktól. A külső térrész, amely közrefogja az emlékművet, teret, és egyben tágabb védelmet biztosít. Az emlékmű és az emlékművet befogadó park összehatásában éri el azt a célt, hogy a „Katyíni mártírok tere” és a háborús büntett emlékműve befogadó hely legyen a megemlékezni vágyóknak, a környékben lakóknak és a nemzetközi látogatóknak egyaránt. Az emlékmű közvetlen környezetének kialakításakor felmerül egyéb, kényelmi funkciók betöltésének igénye is, csakúgy, mint a park változatos és időtálló burkolatának kiépítése. Az úthálózat, amelyet a jól be- és átjárhatóság jellemez, két reprezentatív fő útvonalra és az ezeknek alárendelt sétányra tagolható. Az útvonalak eszerinti szerveződése kijelöl két térrészt a park északi oldalán, ahol a támfalas szintemelés következtében két elszigetelt zöldfelület alakul ki. Ez a két kiemelkedő felület jó kompozíciós ellenpontja a központi emlékhelynek. Ezen felül alkalmas területet biztosít dísznövényzet telepítésére. Az itt kiképzett támfalakon elegendő ülőfelület (hozzávetőlegesen 40 személynek) kialakítása lehetséges. A park növényzetét átgondolt növényvédelmi programmal kell felfrissíteni. Javasolt a füvesítés és a helyenkénti földcsere. A parkosítás célja minél több zöld területet biztosítani a városi környezet „lélegeztetésére”. Szükséges minden évszakra biztosítani zöld növényzetet és élénk természeti változatosságot. Az emlékmű átlátható, jól szervezett sétányokat és gondozott parkot igényel. Az ilyen környezet jól ellenpontozza a dinamikus forgalmat.

III. Műleírás - Emlékmű a Katyńban kivégzett Lengyel katonák emlékére

III/1. Ideológiai program

Az emlékmű tiszteletadás a mártír katonáknak és egyben megemlékezés a közel hetven éve indult történelmi eseménysorozatról. A Katyńban kivégzett katonáknak nemcsak családja szenvedte meg a tragédiát, hanem az egész lengyel nemzet is. A tragikus esemény több felnövő generáció és számos más ország életére nagy hatással volt. Az emlékmű ideológiai programja nem az igazságkeresés, vagy az ítélkezés, hanem lehetőség adása a méltó megemlékezésre, figyelemfelhívás az emberiség által elítélt brutalitásra.

III/2. Konceptió, formai kialakítás

Az emlékmű kereszt alakzat, amely a közlekedés síkjánál kissé mélyebben kialakított területen áll. A hármasság nem véletlenszerű, a kereszt függőleges szárai a három fogolytáborra utalnak, Sztarobelszkre, Kozelszkre és Osztaskovra, valamint a tömeges kivégzések helyszíneire: Charków-ra, Miednoje-re, Kozielsk-re.

A látszólag egyszerű kompozíciót több motívum teszi egyedivé és teljessé.

Maga a kereszt sziluett jól felismerhető jel, már messziről magára vonja a tekintetet.

A keresztokról közelebb érve kiderül, hogy többféle anyag összekapcsolásából alakultak ki.

A megismerés és megértés következő lépése az emlékmű belső területén történik.

Itt ismerhetők meg az emlékmű további elemei:

Kereszt: Az emlékhely és az azt körülölelő park központi eleme a kereszt. Ez a jel értelmezhető az áldozathozatal, a feltámadás, a szenvedés és a kegyetlen halál jeleként. Szimbóluma a halálnak és az örökéletnek. A keresztények halottaik sírja fölé emlékezetül keresztfát állítanak.

Ezzel szemben a katyíni áldozatok holttesteik fölé a tettesek nyírfaerdőt ültettek, hogy elfedje gaztettüket. Az emlékmű keresztjei kőből megmunkált, nyírfát imitáló oszlopok, melyek ez esetben nem az elhallgatás és elrejtés, hanem a megemlékezés jelei.

Ez a faj jellegzetes növény az európai kontinens északi területein, mind Lengyelországban, mind a néhai Szovjetunió hatalmas területein megtalálható.

A kereszt teste a nyírfa kéregmintázatához hasonló, melyen a jellegzetes sebszerű minta felfelé kitisztul. Ez az anyagi és színbeli átmenet, melyet a keresztbe helyezett üveg hasáb áttetszőségével is erősít, a megtisztulás, a katarzis és a békevágó jele. Az ég felé törő oszlopok átalakulást, változást szimbolizálnak. Az égi és földi szféra között keresik a kapcsolatot.

Kőlapok: Az emlékhely belső süllyesztett térrésze bazalt kőlapokkal burkolt.

Ez az anyag rendkívül kemény, szilárd. A burkolat raszterének kiosztását katonás rend jellemzi.

Ez a határozott tartást, hazaszeretetet és elszántságot szimbolizálja, melyet a lengyel katonák tanúsítottak, még ellenségeik kezében is. Az emlékmű belső és külső területének találkozásában a bazalt burkolat a park területe alá fut, mintha ott folytatódna, nem határozott zárással ér véget, ezzel utalva a kegyetlenül meggyilkoltak, a földben nyugvó halottak sokaságára.

Seb: A kőoszlopokon lévő bronz berakások.

A fegyvertelen lengyel katonákat brutális precízióval végezték ki. A hátra kötött kezekről, a tarkólövésekről és a kivégzések szervezettségéről számos dokumentum megemlékezik.

A tömegsírok feltárásakor és a vizsgálatok során a holttestek koponyáján lévő lőtt seb kulcsfontosságú volt az elkövetők személyének felderítésében. Így ezek a sebek egyfajta stigmák.

A nyírfa jellegzetes hasadó kéregmintája sebekhez hasonló, melyek felidézik a tömeges emberölés kegyetlenül ismétlődő nyomait.

Gombok: Az emlékhely bazaltburkolatába ágyazott bronzgombok.

Elhelyezkedésük tetszőlegesen szétszórta. A katyíni mészárlás történetének fontos szimbóluma a lengyel hadsereg uniformisának gombja. A gombot a címerállat, a fehér sas díszíti. A legenda szerint ez a Sas adott jelt a lengyel államalapítónak a letelepedésre, majd évszázadokon át óvta a lengyel hazát. A rendezett egyenruhában meggyilkolt katonák testeit ugyan elrejtették a föld alá, de ezek a gombok örökre a talajban és a földön maradnak. Hírmondói lesznek annak az embertelen tettnek, mi után alig maradt más, mint ezernyi gomb a földben.

IV. Szakmai jegyzet

IV/1. Az emlékművön alkalmazott anyagok

Bazalt: Az emlékhely belső térrészének burkolata. 70x70 centiméteres kőlapok 10 centiméteres közökkel. Felületi síkja hasított, középszürke színű.

Gránit: Az oszlopok körül lévő gránit elemek négyzet alakban fogják körül a keresztet. A gránit méretei: külső éle 3,2x3,2 méter, belső éle pedig 1,9x1,9 méter, felszíne: 6,63 m². Az emlékmű szövegének ez a gránitlap ad helyet, mely felületének belső peremén egy körbefutó LED-es lámpasor biztosítja az emlékmű éjszakai megvilágítását.

Mészkö: A kereszt függőleges oszlopainak anyaga, világos színárnyalatú, fehér mészkő; tömött vagy durva szerkezetű. Magassági méretei: 6,3 méter, 7 méter illetve 6,5 méter. Mindhárom oszlop keresztmetszete 40x40 centiméteres, enyhén íves hasáb. Az alkalmazott anyag tömött mészkő, mely tengeri eredetű, kemény, egységes szövetszerkezetű, jól faragható, csiszolható és fényezhető.

Bronz: Mind az oszlopok stigmaszerű mintázatának, mind az emlékhely területén megtalálható gomboknak az anyaga bronz. Viaszveszejtési eljárással nyert fémelemek. A sebszerű forma az oszlop anyagába fészkelte bronzberakás, mely a mészkő felületi síkjába illeszkedik. Oszloponként hozzávetőlegesen 100 darab, átlagos mérete 30x4 centiméter. A bazalt burkolatba ültetett gombok mérete 4 centiméter átmérőjű.

Üveg: Az oszlopok keresztfájának anyaga. Biztonságtechnikai és időtállósági szempontból rétegelten, laminálással kialakított, íves oldallapokkal határolt vízszintes hasáb. Keresztmetszete 35x35 centiméter, hossza 3,5 méter, az oszlopokon 5 méteres magasságban elhelyezve. Felületén savmarással kiképzett felirat „Katyń 1940” szerepel.

IV/2. Az emlékmű motívumai

Kereszt: A legegységesebb jelentésű szimbólum; semmi esetre sem korlátozódik a keresztény szimbolikára. Elsődleges jelentése az alapvető térbeli irányok, a fent/lent, valamint jobb és bal metszéspontjának megjelenítése; számos duális rendszer egyesül ebben a jelben, amely széttárt karú emberalakot formáz. Szimbolika szempontjából a világtengellyel is összefüggésbe hozható (fa, hegy, pózna).

A keresztút, vagyis az útkereszteződések esetében az élők és a holtak útjának metszéspontjával kerül gondolati összefüggésbe, pl. egyes afrikai népek szimbolikájában. A közismert keresztény kereszt jelkép Krisztus vértanúságának középpontjára, erre a kegyetlen kivégzőeszközt utal, amely azonban a feltámadás révén az örök élet szimbólumává lett.

Hans Biedermann: Knaurs Lexikon der Symbole

Kereszt: a kereszténységben Krisztus szenvedésének, magának Krisztusnak, és mint keresztény világ- és élet (lat. Vignum Vitae), Krisztus halál feletti győzelmének a szimbóluma. Egyszerre halál- és életjelkép; a legenda szerint a keresztet a paradicsomi bűnbeesés fájából ácsolták. A fából ácsolt és keresztbe tett két gerendából keletkezett (lat. crux, gör. sztauros), formájának, illetve szimbolikus tartalmának előképei széles körben ismertek. Különböző népeknél ősidőtől alkalmazott jel az egyenlő szárú kereszt, s eredetileg égtáj- (évszak)- keresztként, mint tér-idő jelkép szolgált. Kezdetben a kereszt a szégyenletes halált jelentette; ezért, valamint az üldöztetések miatt, az őskeresztények „rejtjelezték” szimbólumukat, pl. horgony, árboc, szigony, csillag alakjával, (cruces dissimulatae), vagy az utóbbiból kialakult Khi-Ró monogrammal helyettesítették. Számos szent attribútuma. Átlós kereszt: András apostol, tau-kereszt: Remete Szent Antal, virágos kereszt: Pádúai Szent Antal.

Jutta Seibert: A keresztény művészet lexikona

Kereszt: a kereszt, különösen a latin kereszt, melynek lefelé mutató ága hosszabb, a kereszténység egyik alapvető szimbóluma, azt a keresztet jelképezi, amelyre Krisztust feszítették. Tehát az Ő áldozatát és az emberiség megváltását jelenti. A Kr.u. 4. században jelenik meg a római tárgyakon, hiszen ekkortól gyakorolhatták szabadon vallásukat a keresztények. A görög keresztnek a négy szára egyenlő hosszúságú, szintén megjelenik a korai görög templomok alaprajzában.

Rowena & Rupert Shepherd: 1000 jelkép

Kereszt: a keresztény hit legfontosabb szimbóluma; Krisztus kereszthalálát, a bűnt és a halál feletti győzelmét, vagy magát Krisztust jelképezi; a kereszt az élet fája és Krisztus második eljövételénél „az Emberfia jele” (Mt. 24,30).

Az első századokban az akkor még szokásban volt szégyenletes halálbüntetést juttatta az emberek eszébe, amelyre csak a legelvetemültebb gonosztevőket ítélik. Csak Constantinus császár e jelben kivívott győzelme után vált a kereszt Krisztus győzelmének és a hívők reményének általános érvényű jelképévé. A keresztet bajelhárító, védelmet nyújtó szent jelként is használták. A keresztet, mint az élet fájához az új Paradicsom, a Mennyei Jeruzsálem motívumai csatlakoznak (a Paradicsom dombja, paradicsomi folyók). Stilizált ágakkal, indákkal, levelekkel, gyümölcsökkel és azt csipegető madarakkal a kereszt valóságos élő fává lesz.

Hoppál Mihály - Jankovics Marcell - Nagy András – Szemadám György: Jelképtár

Nyírfa: Számos kultúrkörben szimbolikus jelentéssel bír. Az északi féltekén honos, sudár, fehér törzsű fa. A termékenység, a fény, a ragyogás jelképe. A szibériai népek szent fája, axis mundi, amely mentén a sámán égi utazása zajlik. Szimbolizálhatja az utat, amelyen az égi energia a földre jut, s az emberi vágyakozás a magasba tör. A szőlőkupok védelmező erejének tekintették: a védőszellemek képét az áldozati nyírfára akasztották, közel a házhoz. A kelta druidáknál az év első hónapját jelképezte. A kelták valószínűleg temetési szimbólumaik között tartották számon. A germán népek a mennyei isten tisztelték benne fényes kérge miatt; Tórnak, Donarnak és Friggnek szentelt fa volt. A szláv népeknél a tavasz hírhozója, és a fiatal lány jelképe. Szergej Jeszenyin költészetében az orosz táj jellegzetes növénye, a szülőföld.

Pál József és Újvári Edit: Szimbólumtár-jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából

Nyírfa: az „erdő úrnőjének” is nevezték. Ágaiból a gonosz kiseprűzésére használt eszközt készítettek, illetve ezzel jelölték ki a határokat. A fából gyakran lett május-, vagy karácsonyfa. A nyír megvéd a tündérek csínytevéseitől, a kiságyban oltalmazza a csecsemőt, viselőjét megóvjá az emberrablástól. Egyes észak-amerikai törzseknél a sámán „égi létraként” használta a nyírfaágat.

Rowena & Rupert Shepherd: 1000 jelkép

IV/3. Növényalkalmazási koncepció

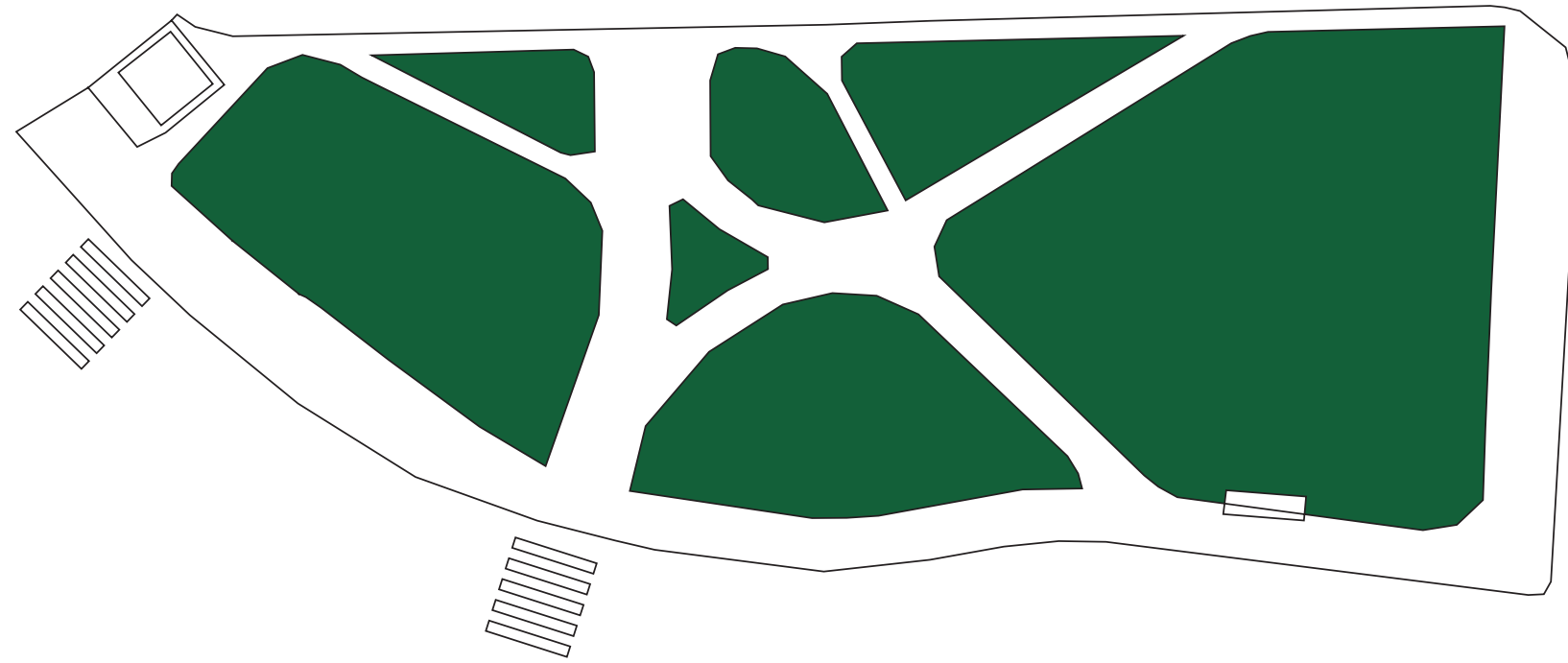
Az emlékpark és az emlékmű környezetének kialakítása során az alap elképzelés, hogy a növényzet a téma lengyel vonatkozásához illeszkedjen. A növény állomány színvilágában a lengyel nemzet fehér-piros színei térnek vissza. A tervezés során törekedni kell a meglévő, egészséges, életerős faállomány megtartására, hogy a lehető legkevesebb egyed essen áldozatul a terület átalakításának, fejlesztésének. Újonnan telepített lomblevelű fák esetén javasolt a szimbolikus jelentőségű nyírfa különböző fajtáinak, például a szomorú habitusú formaváltozat (*Betula pendula* 'Youngii', 'Tristis' és 'Trost's Dwarf'), valamint a vörös lombozatú nyírek (*Betula pendula* 'Bíbor', 'Purpurea') ültetése ligetes jelleggel a tervezési terület keleti és nyugati határain.

Az örökzöld növények közül a tűlevelű fenyőfajták alkalmazása szintén javasolt, ezzel is erősítve az emlékpark boreális jellegét, a Katyn-i erdő emlékét idézve. Megfelelő választás lehet a törpefenyő (*Pinus mugo*), az erdei fenyő (*Pinus sylvestris*) és a tiszafa (*Taxus baccata*), amely fajok széles fajtaválasztéka lehetővé teszi a különböző habitusok és méretek változatos alkalmazását a talajtakaróktól a szoliter egyedek telepítéséig. A nagyobb tömegben/felületen ültetett lomblevelű, virágzó cserjék közül a szibériai som (*Cornus alba* 'Siberica' és 'Siberica Variegata') a meghatározó, amelynek (vér)vörös vesszői télen is jellegzetes karaktert, intenzív színárnyalatot adnak a parknak. A reprezentatív virágfelületek kialakításánál a fehér és piros virágú évelő dísnövények alkalmazása ajánlott, amelyek fenntartása egyszerűbben és költségkímélőbben megoldható az egynyári virágágyásokkal szemben, mégis tartósan díszítő, esztétikus, visszafogottan elegáns színfoltjai lehetnek az emlékmű környezetének.

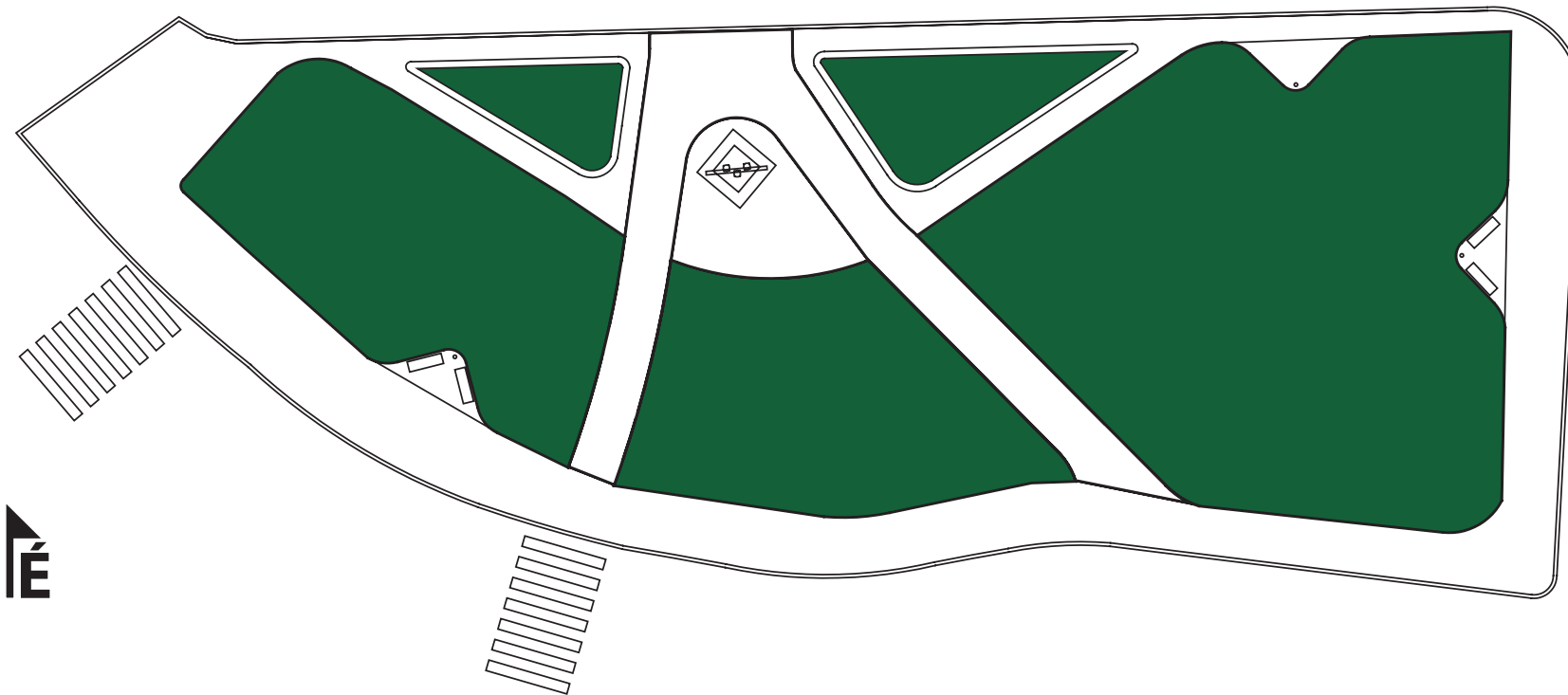
Az évelők megfelelő kiegészítői a nagy felületen alkalmazható, télen-nyáron magas díszértékkel bíró, dekoratív díszfű fajták (*Stipa tenuifolia*, *Leymus arenarius*, *Phalaris arundinacea* 'Picta').

V. Képanyag

Meglévő alaprajz

Tervezett alaprajz

Az emlékmű és környezetének látványtervei:

